

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Samanta Kerčmar

Vpliv alkoholizma na družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Samanta Kerčmar

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Vpliv alkoholizma na družinsko življenje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici red. prof. dr. Alenki Švab za vso strokovno pomoč ter usmeritve pri pisanju diplome. Hvala tudi drugim profesorjem in asistentom na fakulteti, ki so v času študija pripomogli k mojemu izobraževanju.

Največja zahvala gre nedvomno moji dragi mami za vso nesebično pomoč, zaupanje, motivacijo ter koristne nasvete med študijem in v življenju. Hvala, ker vedno verjameš vame.

Posebna zahvala tudi fantu Boštjanu, ki predstavlja pomemben del mojega življenja. Hvala za razumevanje, spodbudo in vso ljubezen.

Vpliv alkoholizma na družinsko življenje

V svojem diplomskem delu želim opozoriti na preveliko toleranco slovenske družbe do (čežmernega) pitja alkoholnih pijač in ljudi ozaveščati o možnih posledicah alkoholizma. Ker je alkoholizem nemalokrat tesno povezan tudi z nasiljem, je družbena problematika še toliko večja. Namen diplomskega dela je razložiti vpliv alkoholizma na družinsko življenje, še posebej na otroke, katerih starši so zasvojeni z alkoholom. S pomočjo strokovne literature in analize vsebine kvalitativnih podatkov na spletnem forumu Med.Over.Net (namenjenem otrokom staršev alkoholikov), opredeljujem najpogostejše posledice, ki jih imajo otroci zaradi starševskega alkoholizma. S tem potrjujem obe zastavljeni hipotezi: v številnih družinah z alkoholikom so prisotne različne oblike nasilja (psihično in fizično nasilje) ter alkoholizem v družini negativno vpliva na otroke in njihovo odraščanje. Zaradi številnih travmatičnih dogodkov v družini, so ti otroci bolj dovzetni za težave z duševnim zdravjem – lahko postanejo anksiozni ter depresivni. Prav tako ugotavljam, da je pri teh otrocih večja možnost za razvoj različnih odvisnosti, predvsem alkoholizma.

Ključne besede: alkohol, družina, alkoholizem, otroci staršev alkoholikov.

The impact of alcoholism on family life

In my diploma paper, I would like to draw attention to the excessive tolerance of Slovenian society to drinking alcoholic beverages and to raise awareness of the possible consequences of alcoholism. Alcoholism is often closely linked to violence; therefore, the social problem is even greater. The purpose of the diploma paper is to explain the impact of alcoholism on family life, especially on children whose parents are addicted to alcohol. With the help of professional literature and content analysis of qualitative data on the online forum Med.Over.Net (dedicated to children of alcoholics), I define the most common children's consequences because of parental alcoholism. I confirm my two hypotheses with this: in many families with alcoholics, we can spot the presence of different forms of violence (psychological and physical), and alcoholism in the family has a negative impact on children and their upbringing. Due to a number of traumatic events in the family, children often suffer from mental health problems – they may become anxious and depressed. I also note that these children are more likely to develop a variety of addiction, especially alcoholism.

Keywords: alcohol, family, alcoholism, children of alcoholics.

KAZALO

1 UVOD	7
2 SOCIOLOŠKA KONCEPTUALIZACIJA ALKOHOLIZMA	8
2.1 Opredelitev alkoholizma	8
2.2 Poraba alkohola v Sloveniji	10
2.3 Kultura pitja alkohola v Sloveniji	12
2.4 Razlike med spoloma v pitju alkohola	13
3 DESTRUKTIVNE POSLEDICE ALKOHOLIZMA NA DRUŽINSKO ŽIVLJENJE	14
3.1 Vloga otrok v družini z alkoholikom	14
3.2 Vpliv alkoholizma na otroke	15
3.3 Vpliv alkoholizma na partnerko	18
4 RAZISKAVA	19
4.1 Analiza vsebine	19
5 REZULTATI	20
5.1 Različne oblike nasilja v družini z alkoholikom	21
5.1.1 Psihično nasilje	21
5.1.2 Fizično nasilje	22
5.2 Težave z duševnim zdravjem otrok staršev alkoholikov	22
5.2.1 Travmatični dogodki	23
5.2.2 Anksioznost	23
5.2.3 Depresija	24
5.3 Nagnjenost k odvisnosti otrok staršev alkoholikov	25
5.3.1 Otroci alkoholikov postanejo alkoholiki	25
6 DISKUSIJA	26
7 SKLEP	28
8 LITERATURA	30

KAZALO SLIK:

Slika 2.1: Vzroki nastanka alkoholizma.....	9
Slika 2.2: Grafični prikaz razvoja alkoholizma.....	10

KAZALO GRAFOV:

Graf 2.1: Demografska razporeditev oseb v Sloveniji, ki čezmerno pijejo alkohol, 2001–2008.....	11
Graf 2.2: Socialno-ekonomska razporeditev oseb v Sloveniji, ki čezmerno pijejo alkohol, 2001–2008.....	11

1 UVOD

Ljudje, ki uživajo alkohol¹, so povsod okoli nas – družinski člani, prijatelji, sodelavci, znanci. Vendar se občasno uživanje alkohola lahko precej hitro razvije v alkoholizem, ki predstavlja velik družbeni problem. Priča smo agresiji v družini, kriminalu, prometnim nesrečam in še bi lahko naštevali. Izkušnje tistih, ki živijo ali pa imajo bližnjega sorodnika odvisnega od alkohola², so podobne izkušnjam tistih, ki živijo z invalidi ali bolniki z neozdravljivo boleznijo. Številni dokazi govorijo, da gre pri življenju z alkoholikom za velik stres družinskih članov (Copello in drugi 2010, 63–64).

Leta 2006 je Evropska komisija naročila raziskavo o zlorabi alkohola in njenih posledicah, s katero so ugotovili, da prekomerno uživanje alkohola vpliva na vsa področja življenja. Vsako leto alkohol povzroči približno 195.000 smrtnih primerov v državah Evropske unije, prav tako pa je prizadetih tudi 5–9 milijonov otrok v Evropski uniji, ki odraščajo v družini, kjer so starši odvisni od alkohola (Gudžinskienė in Gedminienė 2011, 163).

Problem alkoholizma je družbeno in politično prepoznan, manj pozornosti pa se posveča analizi posledic alkoholizma na družinsko življenje in ukrepom, ki bi to problematiko lahko zmanjševali. Cilj diplomskega dela je opredeliti in analizirati posledice, ki jih v družini z alkoholikom utrpijo družinski člani, posebej otroci. Na podlagi strokovne literature in analize vsebine kvalitativnih podatkov spletnega foruma, namenjenega otrokom staršev alkoholikov, bom preverjala naslednji hipotezi:

1. V številnih družinah z alkoholikom so prisotne različne oblike nasilja.
2. Alkoholizem v družini negativno vpliva na otroke in njihovo odraščanje.

Alkoholizem v družini je nedvomno negativen dejavnik, ki vpliva na otroke in njihovo odraščanje. Negativen vpliv je še toliko bolj intenziven, kadar je v družini z alkoholikom prisotno tudi nasilje. Domnevam, da so ti otroci zaradi družinske situacije bolj dovzetni za težave z duševnim zdravjem, različne odvisnosti, vedenjske motnje ipd.

¹ Alkohol je izraz za etilni alkohol, »ki je brezbarvna, lahko hlapljiva in vnetljiva tekočina, prijetnega vonja in pekočega okusa« (Može 2002, 12).

² Može (2002, 19–21) pri tem opozarja, da ljudje prepogosto enačimo izraza »pijanec« in »alkoholik«, namreč »ni vsak, ki se opije, odvisen od alkohola, pa tudi vsak človek, odvisen od alkohola, ni vedno pijan«.

2 SOCIOLOŠKA KONCEPTUALIZACIJA ALKOHOLIZMA

Družba, njeni običaji in norme v veliki meri določajo odnos posameznika do alkohola, saj ima alkohol v različnih družbenih kulturah različen pomen (Meglič 2011, 46). Sociologija pri pojasnjevanju alkoholizma izhaja iz družbene pogojenosti, saj ga je nemogoče analizirati, če ga ločimo od norm in običajev, ki veljajo v določeni družbi. S pomočjo socioloških spoznanj je zato potrebno odpravljati ali spreminjati tiste družbene pogoje, ki ugodno vplivajo na razvoj alkoholizma (Praček 1991, 77).

Despotović (v Praček 1991, 12) trdi, da na pojav in obseg alkoholizma vplivajo štiri socialni faktorji:

- stališče družbe do pitja alkohola (sprejemanje ali nesprejemanje uživanja alkohola);
- standardi o pitju alkoholnih pijač (prepoved za mladoletne osebe, bistveno večje obsojanje ženskega alkoholizma itd.);
- integrirano pitje (praznovanja, ki vključujejo uživanje alkohola);
- socialno učenje (socialnokulturni faktorji, ki delujejo na posameznika – predvsem družina³).

2.1 Opredelitev alkoholizma

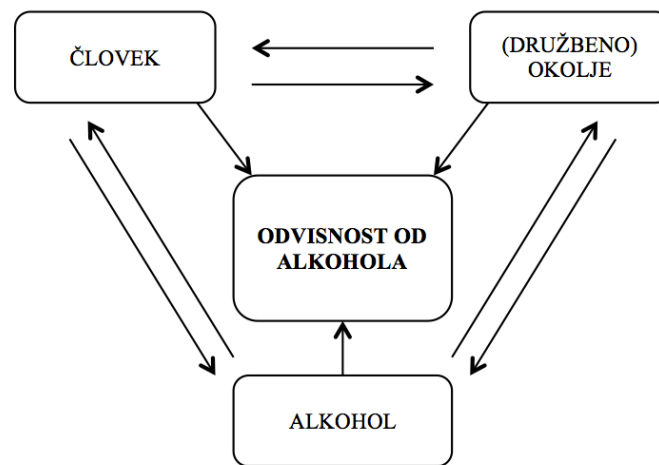
Alkoholizem je odvisnost od alkohola, ki je obravnavana tudi kot "socialno-družbeni problem", saj zaradi odvisnosti trpi tudi okolica alkoholika⁴, še najbolj družina (Razboršek in Krištof 1988, 5). Odvisnost od alkohola je lahko duševna – uživanje alkohola, da bi dosegli

³ Družina ima velik vpliv na otrokov odnos do alkohola. Tukaj Ziherl (v Praček 1991, 14) opozori na dva tipa odnosa staršev do alkohola – popolno odklanjanje alkohola, kjer alkohol otroku predstavlja prepovedano substancio in ga lahko zaradi radovednosti (prekomerno) poskuša, ter odvisnost staršev od alkohola, kjer otroci izberejo isto vedenje kot starši na podlagi opazovanja (če recimo njihovi starši probleme rešujejo z alkoholom, se tega modela reševanja problemov naučijo tudi njihovi otroci).

⁴ Jellinek (v Ramovš 1981, 86–87) alkoholike razdeli v različne kategorije: "alfa alkoholiki" (z alkoholom želijo odpraviti notranje stiske in so duševno odvisni), "beta alkoholiki" (alkohol uživajo zaradi navad kraja, v katerem živijo, pri tem pa utrpijo veliko zdravstvenih težav), "gama alkoholiki" (zaradi zvišane tolerance ne morejo nadzorovati količine popitega alkohola in imajo posledično veliko zdravstvenih težav), "delta alkoholiki" (telesni in duševni odvisniki od alkohola, zanje je značilen abstinenčni sindrom ob prenehanju pitja alkohola), "epsilon alkoholiki" (občasni alkoholik, ki nimajo težav s pitjem alkohola), "zeta alkoholiki" (s pitjem postanejo nasilni in popolnoma spremenijo svoje vedenje).

občutek ugodja in zadovoljstva, ter telesna – uživanje alkohola, da bi se izognili telesnim motnjam (Može 2002, 39–40). Zihlerl pri tem pravi, da je vzrokov za nastanek alkoholizma več (glej Sliko 2.1) in da so pri vsakem alkoholiku različno prisotni. Ključen je seveda alkohol, vzroki za nastanek alkoholizma pa se najprej pojavijo v človeku samem in nato še v (družbenem) okolju. Raziskave kažejo, da imajo pri nastanku alkoholizma pomembno vlogo tudi naslednji dejavniki: starost, spol, družbeni status, zakonski stan ter psihične težave posameznika (Vidmar 2002, 37).

Slika 2.1: Vzroki nastanka alkoholizma

Vir: Zihlerl (1989, 35).

Može (2002, 32–36) alkoholizem imenuje tudi sindrom odvisnosti od alkohola, kjer je možno zaznati več različnih faz (glej Sliko 2.2):

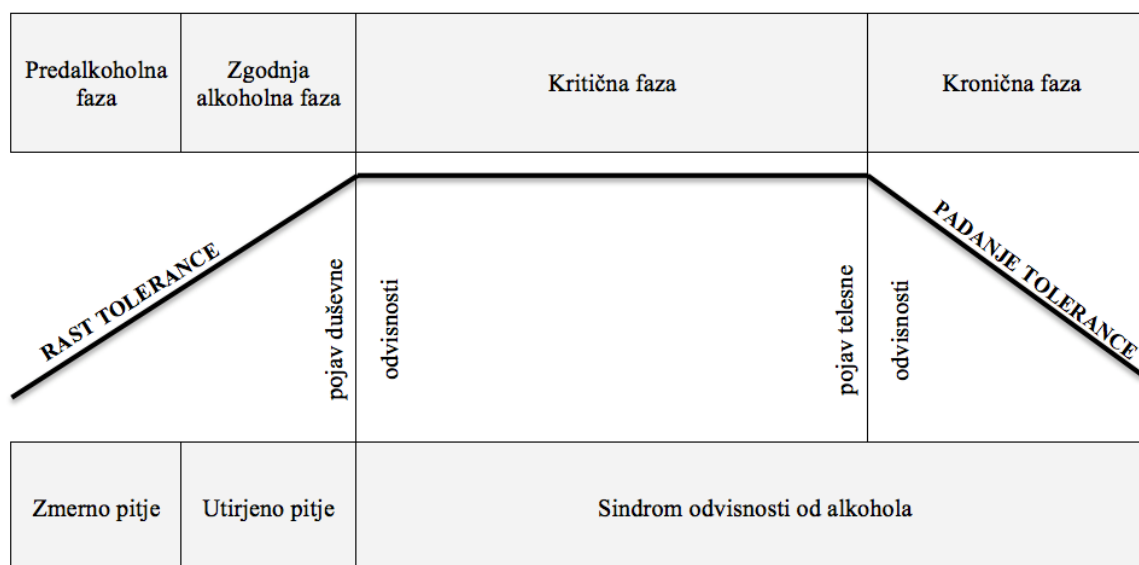
a) "Predalkoholna faza" označuje obdobje, ko se oseba sprošča in omamlja s pomočjo alkohola – pri tem ji toleranca raste, zato potrebuje vedno več alkohola.

b) "Zgodnja alkoholna faza" je naslednji korak, kjer oseba veliko razmišlja o alkoholu in pije tudi skrivaj (zaveda se, da je popivanje šlo čez mejo).

c) "Kritična faza" je obdobje, ko je oseba duševno odvisna in se ne more upreti alkoholu. Zaradi zunanjega pritiska postane hitro razdražljiva ter izgublja interes za službo, družino, prijatelje in zdravje.

d) "Kronična faza" označuje nekontrolirano popivanje, kjer oseba postane prepirljiva, agresivna, umsko otopela, moralno-etično mrtva ter predvsem fizično bolna. Brez sprejetja pomoči in učinkovitega zdravljenja je takšna oseba obsojena na propad.

Slika 2.2: Grafični prikaz razvoja alkoholizma

Vir: Jellinek v Može (2002, 32).

Alkoholizem nedvomno predstavlja eno od oblik družbenih diviantnosti, vendar je negativna konotacija alkoholizma v slovenski kulturi marsikdaj spretno prikrita zaradi družbenih navad in običajev ter posledično velike tolerance do alkohola nasploh.

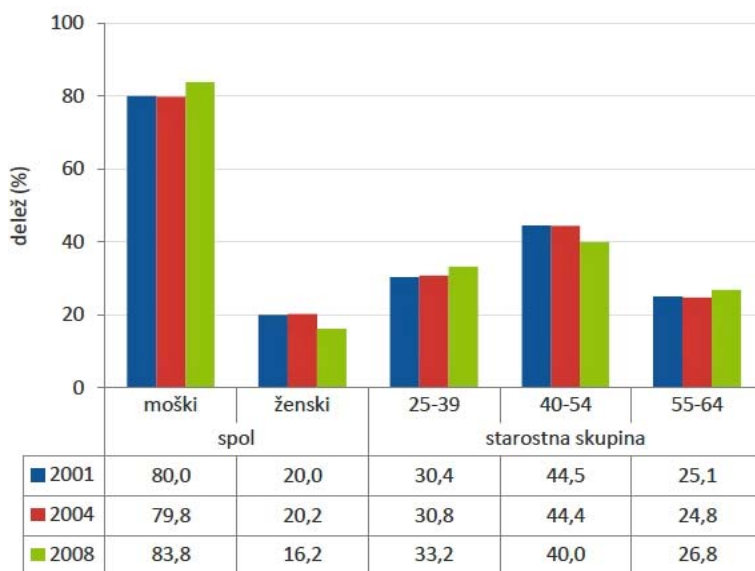
2.2 Poraba alkohola v Sloveniji

Registrirana poraba alkohola v Sloveniji (2000–2010) je bila med 10,3 in 13,5 litra čistega alkohola na odraslega prebivalca na leto, kar predstavlja velik problem⁵. To nas uvršča na peto mesto med državami članicami Evropske unije, posledice uživanja alkohola pa naj bi bile bistveno večje od uradnega zaznavanja (Bajt in drugi 2013, 17–18). K večji porabi alkohola v Sloveniji doprinese tudi dejstvo, da je alkohol dostopen na vsakem koraku, problematika alkohola pa premalokrat izpostavljena.

⁵ Tudi javnozdravstveni, na kar kaže število vzrokov, neposredno pripisljivih alkoholu leta 2006 v Sloveniji: 675 mrtvih, 3578 hospitalizacij, 1466 primerov odsotnosti z dela, 3541 povzročenih prometnih nesreč. Gre za izjemno visoke številke in konkretne dokaze, ki pričajo, kako resen problem je prekomerno pitje alkohola v Sloveniji (Kovše in Nadrag 2008, 1).

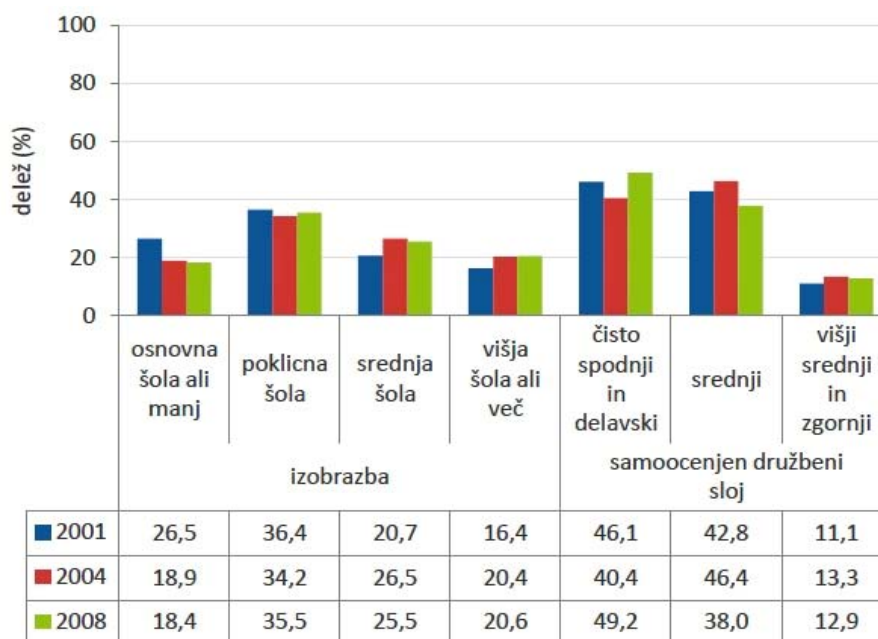
Statistični podatki kažejo (glej Graf 2.1 in Graf 2.2), da med čezmernimi pivci alkohola v Sloveniji prevladujejo »moški, stari 40–54 let, s poklicno izobrazbo, najnižjega socialno-ekonomskega in delavskega sloja« (Bajt in drugi 2013, 46).

Graf 2.1: Demografska razporeditev oseb v Sloveniji, ki čezmerno pijejo alkohol, 2001–2008

Vir: IVZ v Bajt in drugi (2013, 40).

Graf 2.2: Socialno-ekonomska razporeditev oseb v Sloveniji, ki čezmerno pijejo alkohol, 2001–2008

Vir: IVZ v Bajt in drugi (2013, 40).

2.3 Kultura pitja alkohola v Sloveniji

Pitje alkohola je v Sloveniji globoko ukoreninjeno v človeško zavest in družbo, navsezadnje je državna himna Prešernova Zdravljica. Meglič (2011, 46) pojasnjuje, da zaradi vpetosti v zahodno kulturo ni možno pričakovati, da bi alkohol pri nas obravnavali kot drogo ter ga dojemali kot nesprejemljivo substanco. Za Slovenijo je značilna permisivno-disfunkcionalna kultura pitja alkoholnih pijač⁶, kjer je tolerantnost do alkohola zelo velika in temu primerno je tudi število alkoholikov (Lajkar v Vidmar 2002, 23).

»Ko se človek sprašuje, kako je mogoče, da so pivske navade tako razširjene in norme tako strpne kljub tolikemu zlu v družinah alkoholikov, pride do zanimive ugotovitve. Družbene norme v zvezi s pitjem v dobršni meri krojijo in vzdržujejo alkoholiki. Dovolj jih je in njihovi navidezno pametni razlogi za pitje pronicajo skrivoma kot trojanski konj v mišljenje ljudi, v javno mnenje, v družbene norme« (Ramovš 1981, 164). Bajt in drugi (2013, 34) dodajajo, da smo v Sloveniji še posebej nagnjeni k odobravanju alkohola tudi zaradi dolgoletne tradicije pridelovanja le-tega; velikokrat je alkohol celo žaljivo odkloniti, še posebej ob praznovanjih. Pitje alkohola Auer (v Meglič 2011, 49) iz družbenega vidika razdeli v:

- "ritualno pitje" alkohola ob različnih dogodkih, praznovanjih itd.;
- "socialno sprejemljivo pitje" alkohola izven strogih ritualnih okvirov;
- "individualno pitje" alkohola zaradi lastnih potreb (užitek, sprostitvev).

Antropologinja Mary Douglas pravi, da redno in ponavljajoče pitje alkohola ni vedno označeno za alkoholizem, saj takšni načini vedenja mogoče niso znak družbenega zloma, temveč znak močnega kulturnega okvira. Pijanost (ko je kot taka prepoznana) je po njenem mnenju izraz kulture, ker je družbeno naučena. Poudarja, da v različnih kulturah večinoma praznujejo z alkoholom, zato temu pravi družbeno dejanje, izvedeno v družbenem kontekstu (Douglas v Wilson 2006, 13).

⁶ Imenovana tudi "mokra" kultura oziroma "wet culture".

2.4 Razlike med spoloma v pitju alkohola

Ko govorimo o uživanju alkoholnih pijač, so razlike med spoloma velike, saj se moški opijajo pogosteje in so agresivnejši od žensk, kar mnogi avtorji povezujejo z bolj stresno službo (Clinard in Meier v Vidmar 2002, 38). Raziskave kažejo, da je med alkoholiki v Sloveniji in na Hrvaškem približno petkrat več moških kot žensk, v ZDA in na Škotskem pa trikrat več (Rugelj; Ericson v Vidmar 2002, 38).

Različni avtorji trdijo, da je za tovrstne razlike med spoloma krivo bistveno večje obsojanje žensk, zasvojenih z alkoholom. Ženski alkoholizem se namreč obsoja veliko bolj kot moškega, saj ženska alkoholičarka zaradi neizpolnjevanja pričakovanj takoj izgubi svoj družbeni ugled in postane žrtev zgražanja okolice. Ženska predstavlja nekakšen steber družine, zato je vsako njeno deviantno vedenje močno obsojeno (Praček 1991, 21). Ravno strah pred obtožbami in stigmatizacijo (ki osebo razvrednoti) je razlog, da ženske največkrat popivajo same in na skrivaj (Ramovš 1981, 149–153; Vidmar 2002, 38). Raziskava kaže, da je stigmatizacija žensk, zasvojenih z alkoholom, v slovenskem kulturnem okolju še posebej zaskrbljujoča (Židanik in drugi 2007, 15–17).

3 DESTRUKTIVNE POSLEDICE ALKOHOLIZMA NA DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

Družina, v kateri je prisoten alkohol, je velikokrat označena kot disfunkcionalna in ne izpolnjuje svojih bistvenih nalog. Pogosto se alkoholizem izkaže kot »simptom družinske disfunkcije«, ki skriva drugo družinsko patologijo (Praček 1991, 16).

Ramovš (1981, 119) pravi, da gre pri deformaciji alkoholikove družine za proces, saj družinski člani problem dolgo skrivajo in ne težijo k hitri ter učinkoviti rešitvi. Sedem stadijev deformacije družine zaradi alkoholika opisuje ameriška sociologinja Joan Jackson (v Može 2002, 50–53):

1.) Na začetku vsi družinski člani (predvsem žena) skrivajo, da imajo v družini alkoholika ter igrajo srečno družino.

2.) Nato preidejo v fazo izolacije, kjer se odtujijo od prijateljev in znancev, saj lahko skupna druženja hitro privedejo do pijanskih izbruhov alkoholika in s tem izdajo skrivnost.

3.) Vse to vodi do “dezorganizacije družine”, saj se žena zave, da moževe zasvojenosti ne bo odpravila enostavno in mu začne postavljati pogoje.

4.) Ponavadi pride do “reorganizacije družine”, ker začne žena skrbeti za svoj in možev del nalog v družini, mož alkoholik pa postane nezaželen (otroci se očeta sramujejo, zanesejo se lahko samo na mamo). Žena še močneje pritiska na moža, da so potrebne spremembe – alkoholik se na tej točki ponavadi odloči za zdravljenje.

5.) V kolikor se alkoholik ne odloči za zdravljenje, manipulira z ženo na razne načine in ji daje prazne obljube, ko žena spet malo popusti, alkoholik pije naprej. Najpogosteje sledi “reorganizacija dela družine”, ko žena in otroci odidejo od alkoholika.

6.) Lahko pride tudi do “reintegracije družine”, ko se žena zaradi usmiljenja vrne k alkoholiku, da bi mu pomagala pri zdravljenju.

3.1 Vloga otrok v družini z alkoholikom

Ramovš (1981, 115) opozarja na razbitost vlog v družini s staršem alkoholikom, saj otroci pogosto igrajo vlogo odraslih in so “starši svojim lastnim staršem”. Nemalokrat namesto očeta alkoholika skrbijo za družino, mamo pa tolažijo in branijo pred pijanim očetom. Ti

otroci so čustveno preobremenjeni, prikrajšani za brezskrbno mladost in imajo zgolj dve izbiri: »na hitro dozoreti ali pa omagati« (Ramovš 1981, 136–137). Različne vloge, ki jih otroci prevzamejo v družini z alkoholikom, opisuje Perko (2011, 24–37):

- “Družinski junak”, ki ponavadi skrbi za družino namesto očeta alkoholika in tolaži mater. Največkrat gre za prvorojenca ali edinca, ki je uspešen, odgovoren, z realnimi cilji, na drugi strani pa nezaupljiv in pogosto osamljen.

- “Žrtveno jagnje ali grešni kozel ali upornik” je negativno nastrojen, neodgovoren, jezen, se pretepa in je neuspešen. Ponavadi so to uporniški drugorojenci, ki ne marajo laži in skrivanja.

- “Tešitelj ali čustveni otrok” je zelo občutljiv, podoben družinskemu junaku, rad pomaga drugim, prevzame obveznosti družinskih članov, zanemari pa svoje želje in potrebe.

- “Družinska maskota” je otrok, ki pogosto podleže zasvojenosti, čeprav je pozitivno naravnani, komičen ter v družino prinaša veselje.

- “Izgubljeni otrok” je zelo miren in skoraj neviden, zelo discipliniran, vendar pogosto z duševnimi težavami.

- “Najmlajši otrok”, ki ga ponavadi vsi razvajajo in je deležen posebne pozornosti v družini, v odraslosti pričakuje to pozornost tudi od drugih.

3.2 Vpliv alkoholizma na otroke

Na splošno bi lahko rekli, da obstaja povezava med alkoholizmom v družini in negativnim vplivom na otroke, vendar to ni nujno. Tukaj je pomembno predvsem, kako dolgo in kako pogosto so otroci priča opijanju alkoholika, kakšni so vzorci pitja ter koliko družinskih članov je alkoholikov. Za pomembne dejavnike so se izkazali tudi: spol starša alkoholika, spol otroka, socioekonomski status, delovanje družine, starševske prakse in duševno zdravje staršev (Burke in drugi 2006, 5).

Dolgotrajen alkoholizem v družini ogroža otroke vseh starostnih skupin, še najbolj pa vpliva na najstnike v puberteti. Puberteta je namreč obdobje, ko se pri posamezniku oblikuje osebnost in začne delovati. Starševska zloraba alkohola pripelje do motnje v družinskem delovanju, življenje z alkoholikom pa je stresno za vse družinske člane. Otroci alkoholikov so rizična skupina, vendar z zelo različnimi posledicami in odgovori na starševski alkoholizem (Thomas 2012, 64).

Burke in drugi (2006) so v svoji raziskavi o vplivu staršev alkoholikov na otroke prišli do naslednjih ugotovitev:

- 1.) Vpliv alkoholizma v družini na otroka je kumulativen – dlje kot je otrok izpostavljen alkoholizmu, večji bo vpliv nanj.
- 2.) Deviantno vedenje (kot recimo: agresija, hiperaktivnost in težave z duševnim zdravjem) je izrazitejše pri otrocih moškega spola.
- 3.) Ni jasnega dokaza, da bi materin alkoholizem na otroka vplival bolj kot očetov.
- 4.) Otroci, ki izhajajo iz družine treh ali več alkoholikov, zaradi tega bistveno bolj trpijo.
- 5.) Raziskave dokazujejo, da je alkoholizem povezan z agresijo, zakonskimi prepiri in fizično zlorabo partnerke in otrok.
- 6.) Starši alkoholiki so bolj verjetno pretirano avtoritarni ali permissivni v svoji vzgoji otrok⁷ in imajo do otrok nerealna pričakovanja.

Geringer Woititz (2002) pravi, da so se otroci alkoholikov v skupini za pomoč (Al-Anon) najpogosteje opisovali kot:

- Postanemo izolirani in se bojimo ljudi.
- Iščemo odobritev drugih in izgubljammo svojo identiteto.
- Pogosto lahko postanemo sami alkoholiki ali si najdemo partnerja alkoholika.
- Težko se postavimo sami zase.
- Pogosto se obsojamo in imamo nizko samospoštovanje.
- Bojimo se⁸ jeznih ljudi in osebne kritike.
- Vedemo se kompulzivno in obsesivno.
- Zatreemo svoja čustva iz travmatičnega otroštva in težko izražamo svoje občutke.
- Pogosto se znajdemo v depresiji, ki je značilna za disfunkcionalne družine.

Robert J. Ackerman se v svoji knjigi *Perfect Daughters* osredotoča na hčere alkoholikov. Njegove ugotovitve izhajajo iz 200 intervjuvank, ki svoje odraščanje z očetom alkoholikom opisujejo z jezo, gnusom in razočaranjem. Te izkušnje so jih pustile slabo pripravljene za

⁷ Otroci imajo veliko negativnih izkušenj zaradi posledic, ki jih prinaša vedenje alkoholiziranih staršev. Nasilje, vožnja pod vplivom alkohola in druge posledice prekomernega pitja alkohola otroci hitro opazijo in posnemajo ali pa se sprašujejo, zakaj se starši tako obnašajo. Tudi če se zaradi alkoholiziranih staršev ne zgodi nič dramatičnega, to pri otroku pogosto povzroči anksioznost, strah ali sram (Raitasalo in drugi 2011, 395).

⁸ Stafford navaja, da je pri otrocih alkoholikov možno zaslediti različne strahove: “strah pred izgubo nadzora”, “strah pred čustvi”, “strah pred konflikti” (Stafford v Jagodic 2008, 72–73).

življenje v svetu odraslih⁹. Čutile so se zapuščene in negotove glede dajanja in prejemanja brezpogojne ljubezni (Ackerman 1989, 93–97).

Potrebno pa je omeniti, da ni vedno vse zgolj destruktivno in, da lahko gre pri otrocih alkoholikov za dva ekstrema: »visoko rizično populacijo, pri kateri je možen razvoj celotnega spektra motenj v življenju«, spet druge raziskave pa dokazujejo, da so ti otroci lahko tudi »odlični učenci, športniki, voditelji že v zgodnji mladosti in pozneje v življenju« (Vuletić v Jagodic 2008, 60). Uspešni otroci alkoholikov so neposredno povezani z vlogo "družinskega junaka", ki jo otrok prevzame v družini. Kot že rečeno, gre ponavadi za prvorojenca ali edinca, ki je samomotiviran in prilagodljiv ter navzven deluje, kot da ga "družinska travma" ne prizadene. Tak otrok ni nikoli zadovoljen s svojim delom in od sebe nenehno zahteva več, saj meni, da mora poskrbeti zase in za druge. Zaradi tovrstnih občutij naredi vse, kar se od njega zahteva, in v želji po uspehu ponavadi razvije tudi deloholizem. To so ljudje, ki blestijo in so največkrat postavljeni kot vzorniki vsem drugim (so zmagovalci, vrhunski športniki, najboljši učenci, zgledni ljudje). Za njih so značilna tri vedenja, ki jih razvijajo: so nadpovprečno dobri, želijo imeti nadzor nad vsem in so perfekcionisti¹⁰. Verjamejo, da lahko s popolnostjo in uspešnostjo ustavijo alkoholizem v družini (Glover v Pingree 1999, 10–14).

Raziskovalci so začeli dojemati perfekcionizem kot multidimenzionalni konstrukt, ki je sestavljen iz osebnih in družbenih komponent. Otroci staršev alkoholikov razvijajo strategije, ki jim pomagajo preživeti, vendar se lahko le-te kasneje izkažejo za oviro; perfekcionizem in deloholizem v odraslem obdobju namreč pogosto privedeta do izgorelosti¹¹ (Pingree 1999, 12–18).

⁹ S pomočjo zbranih podatkov je podrobno opisal hčere alkoholikov: ne zaupajo nikomur, saj se bojijo, da bodo razkrile preveč, lahko pa so tudi preveč zaupljive. Želijo nadzorovati vse okoli sebe in dvomijo v lastne sposobnosti; verjamejo, da ni pomembno, kdo so, ampak kaj počnejo. Počutijo se neljubljene in imajo nizko samospoštovanje, njihova identiteta je zmedena in nejasna. Imajo intimne probleme, so izolirane ali pa se preveč razdajajo. So nezadovoljne in nesrečne, za kar krivijo druge (Ackerman 1989, 30–35).

¹⁰ Perfekcionizem je prepričanje, da je vse, kar je nepopolno, tudi nesprejemljivo in čeprav ima ta pojem velikokrat negativen vpliv na posameznika, lahko ima tudi pozitivne učinke.

¹¹ Izgorelost bi najkrajše definirali kot kronično stanje skrajne psihofizične in čustvene izčrpanosti (Pšeničny 2006, 19).

3.3 Vpliv alkoholizma na partnerko

V večini primerov so moški tisti, ki razdirajo družino z alkoholizmom in ženske tiste, ki v družini trpijo skupaj z otroki. Partnerka je zato globoko razočarana, odtujena od alkoholika ter velikokrat preveč navezana na otroke, ki nadomeščajo partnerja. Svoje razočaranje in krizno situacijo v družini skriva pred drugimi. Otroke poskuša vzgajati dobro in vloži veliko truda v to, da otroci zaradi alkoholizma v družini ne bi trpeli; posledic žal ne more popolnoma preprečiti (Ramovš 1981, 133–134).

Alkoholik svoji družini s pitjem alkohola škodi tako psihično kot fizično, partnerka in otroci ga zaradi opijanja sovražijo in v njem vidijo vzrok za težave (Razboršek in Krištof 1988, 67). »Alkoholik ima čedalje raje alkohol in postaje čedalje bolj nesposoben, da bi kogarkoli ljubil«, ravno zato se partnerke alkoholikov ponavadi motijo, ko mislijo, da bodo prej ali slej opustili alkohol in dali prednost družini (Ramovš 1981, 119–120). Zaradi takšnega zmotnega mišljenja ženske v Sloveniji predolgo ostajajo v zvezi z alkoholikom. Seveda so prisotni tudi drugi vzroki, ki jih navaja Auer (v Meglič 2011, 16): vdanost v usodo, strah pred samoto, skrb za otroke, izguba položaja v družini in še bi lahko naštevali. Najpomembnejši faktor za vztrajanje v zvezi ali zakonu z alkoholikom pa je nedvomno ta, da hočejo ženske na vsak način otroku ohraniti očeta: »Ne zavedajo se, kako so misel, da za otroka ni nobena žrtev prevelika, spremenile v njeno nasprotje, saj ravno otroci postanejo največje žrtve« (Razboršek in Krištof 1988, 48).

4 RAZISKAVA

Raziskava je potekala na spletnem mestu Med.Over.Net, ki je največja zdravstvena, socialna in pedagoška internetna stran v Sloveniji. Omenjena internetna stran objavlja splošne in specialne informacije, novice, zanimivosti, daje nasvete različnih specialistov ter omogoča brezplačno izmenjavo mnenj. Najštevilčnejši so članki in nasveti z različnih področjih, zelo obiskani pa so tudi forumi, razdeljeni po tematikah, znotraj katerih uporabniki odpirajo zelene teme. Gre za moderirano obliko forumov, kjer moderator vsako sporočilo pred objavo pregleda in presodi, ali je vsebina primerna za objavo. Pri tem lahko udeleženci objavljajo sporočila preko vzdevkov ali se registrirajo (Med.Over.Net 2010).

4.1 Analiza vsebine

Za ugotavljanje vpliva alkoholizma na družinsko življenje (predvsem na otroke) sem izbrala analizo vsebine, s katero sem analizirala relevantne podatke na forumu spletnega mesta Med.Over.Net. »Analiza vsebine je metoda, ki je v široki rabi na področju proučevanja komuniciranja. Je sistematična metoda analize pisanih in vizualnih materialov. Pri kvalitativni analizi vsebine je v ospredju ugotavljanje pomena sporočila, največkrat pa so predmet analize elektronski in pisani mediji« (Flere; Malnar v Turk 2010, 24).

Analizirala sem kvalitativne podatke pogovorov na spletnem forumu, namenjenem otrokom alkoholikov. Ljudje na forumih komunicirajo zaradi izmenjave informacij, koordinacije in čustvene podpore; slednja je v mojem primeru najbolj očitna (Vieira da Cunha v Turk 2010, 19). Domnevam, da so tovrstni podatki relativno avtentični, saj je komuniciranje na forumih anonimno in posledično so udeleženci bolj pripravljeni deliti svoje življenjske zgodbe.

Znotraj forumov sem v kategoriji "Sociala, delo in pravo" v forumski tematiki "Alkohol" analizirala temo "Otroci alkoholikov". Kvalitativna analiza vsebine pogovorov na spletnem forumu je bila sestavljena iz treh delov: kodiranje, tematiziranje in kategoriziranje (Roblek 2009). S pomočjo kodiranja kvalitativnih podatkov (večkratno branje in označevanje) sem določila teme in kategorije, ki sem jih nato utemeljila s citati s foruma. Sledile so glavne ugotovitve znotraj določenih kategorij, diskusija ter končni sklep.

5 REZULTATI

Pri analizi spletnega foruma je bil moj fokus na vplivu alkoholizma na družinsko življenje, predvsem me je zanimalo, kako starši alkoholiki vplivajo na svoje otroke¹² in kakšne so posledice, ki jih otroci pri tem utrpijo. Preverjala sem dve zastavljeni hipotezi: (1.) v številnih družinah z alkoholikom so prisotne različne oblike nasilja ter (2.) alkoholizem v družini negativno vpliva na otroke in njihovo odraščanje.

Pri večkratnem prebiranju objavljenih sporočil pod temo "Otroci alkoholikov" sem določila teme in kategorije. Prisotnost različnih oblik nasilja v družini z alkoholikom sem opredelila kot prvo kategorijo, kot najpogostejše posledice otrok staršev alkoholikov pa navajam težave z duševnim zdravjem (psihološke travme, anksioznost, depresija) in nagnjenost k odvisnosti (otroci alkoholikov postanejo alkoholiki).

Tema je imela do datuma analize (3. maj 2014) 94 objav, za mojo analizo je bilo relevantnih 50 objav različnih udeležencev, ki so otroci staršev alkoholikov. Pri drugih objavah je šlo za nasvete strokovnjaka iz uredništva in centra za duhovno pomoč, prisotna pa je bila tudi druga interakcija (vprašanja, nasveti) udeležencev, ki niso jasno izrazili, da so otroci staršev alkoholikov in teh objav nisem analizirala. Določene osebe na forumu so sporočilo pod istim vzdevkom napisale večkrat – ponavadi je šlo za nasvete, tolažbo, poistovetenje z nekom ali odgovor na kakšno sporočilo. Pri tem je potrebno omeniti, da gre za odrasle otroke staršev alkoholikov, ki opisujejo svoje življenje v primarni družini. V večini primerov (86 %) je bil alkoholik v družini oče, pri treh udeležencih (6 %) je bila alkoholik mati, pri štirih udeležencih (8 %) pa sta bila alkoholika oba starša.

V nadaljevanju sem analizirala objave otrok staršev alkoholikov ter določila teme in kategorije kvalitativne analize vsebine. Veliko otrok staršev alkoholikov je pisalo o nasilju, ki so mu bili priča v družini ter negativnem vplivu alkoholizma na njihovo odraščanje. Številni otroci kot posledico odraščanja v družini z alkoholikom navajajo tudi pogostejše težave z duševnim zdravjem.

¹² Otrokova osebnost se v družini z alkoholikom formira v nestabilni socialni klimi, kjer je neredko prisotno nasilje in pomanjkanje medosebne komunikacije. Takšna socialna klima je nedvomno neprimerna za socializacijo otrok, ki so prikrajšani za marsikaj (Praček 1991, 70).

5.1 Različne oblike nasilja v družini z alkoholikom

O'Farrel (v Škrila Čuš 2005, 536) je raziskoval različne vrste nasilja pri odvisnikih od alkohola in skupaj s sodelavci ugotovil, da so alkoholiki pogosteje verbalno in fizično nasilni¹³, še posebej se to odraža pri moškem spolu. Ocenjujejo, da je nasilnih najmanj 50 % vseh moških, vključenih v program zdravljenja od alkohola.

5.1.1 Psihično nasilje

Zakon o preprečevanju nasilja v družini definira: »Psihično nasilje so ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske« (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 3. čl.). Filipčič in Klemenčič (2011, 14) navajata nekatere najpogostejše oblike psihičnega nasilja nad otroki v družinah: vpitje, žaljivke in zaničevalni izrazi, grožnja s fizičnim nasiljem in izsiljevanje.

Na spletnem forumu je o psihičnem nasilju poročalo 15 udeležencev ali 30 % vseh otrok, ki so pisali o svoji izkušnji v družini z alkoholikom. Med drugim oseba pod vzdevkom "enaunatista" razlaga: *Razbijanje inventarja, kraja z moje knjižice, ko so mi sorodniki nakazovali za prihodnost, šele sedem let mi je bilo in mi je ukradel denar, kraja denarja mami, tistega za hrano, obtoževanje mame, da je ona kriva, ker sem taka nula, gnoj, gnida, pankrt ... jokanje mame v kotu ob teh besedah, kasneje ob slabih ocenah noč in dan pridige, kako iz mene nič ne bo, kako sem nesposobna* (Med.Over.Net 2007).

Škrila Čuš (2005, 536) glede tega dodaja, da je pri alkoholizmu tipa I v ospredju hedonizem ter z njim povezan užitek, nasilno vedenje pa kaže na alkoholizem tipa II, »za katerega je značilna prizadeta kontrola impulzov, antisocialne poteze, težave v socialnih odnosih in telesna agresija ter predstavlja del splošnega vedenjskega vzorca impulzivnega in antisocialnega vedenja«.

¹³ Laboratorijske študije nasilja so pokazale, da so bili udeleženci pod vplivom alkohola bistveno bolj nasilni kot tisti, ki so bili brez alkohola ali tisti, ki so jemali placebo (Kenneth E. 2005, 423).

5.1.2 Fizično nasilje

Fizično nasilje je definirano kot »vsaka uporaba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe« (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 3. čl.) in je pogosto razdeljeno na manjše ter večje zlorabe. »Med manjše zlorabe se tako običajno uvrščajo klofute in druge lažje poškodbe, med večje pa denimo napad z orožjem in težje poškodbe« (Mahoney v Leskošek in drugi 2010, 60).

32 % vseh otrok staršev alkoholikov (oz. 16 udeležencev), ki so svoje izkušnje zapisali na forumu, je v družini trpelo zaradi fizičnega nasilja. Tukaj gre tudi za zelo skrajne primere – poskuse umora, kot pravi udeleženec na forumu pod vzdevkom "OBUPAN": *Moje življenje je uničeno, kako lahko živim, ko pa sem priča takim norostim ... da mi je hotel oče pred očmi ubiti mamo s sekiro, če le-te ne bi pravi čas skrtil* (Med.Over.Net 2007). V družini z alkoholikom je lahko prisotno zgolj psihično nasilje (brez fizičnega), vendar sta ti dve obliki nasilja pogosto prepleteni, na kar kaže tudi podobno visok odstotek. Tukaj lahko na podlagi zapisov na forumu ugotovimo, da je pri fizičnem nasilju v družinah z alkoholikom skoraj vedno prisotno tudi psihično nasilje. Udeleženka na forumu pod vzdevkom "velikonasje" to potrdi: *Zgodba se spremeni, ko se ga napije ... postane žaljiv, vulgaren, se ponavlja, agresiven, žal je bilo prisotno tudi fizično nasilje ... od zloma roke, počenih reber ... takrat je bil naš dom Hiša groze in strahu* (Med.Over.Net 2007).

5.2 Težave z duševnim zdravjem otrok staršev alkoholikov

Glede na študije in statistiko Nacionalnega združenja za otroke alkoholikov obstaja samo v ZDA več kot 20 milijonov otrok staršev alkoholikov, 11 milijonov od njih pa je mlajših od 18 let. Vsak četrti otrok v ZDA tako živi v okolju, kjer je prisotna odvisnost od alkohola enega izmed staršev in več kot polovica hospitaliziranih otrok zaradi težav z duševnim zdravjem prihaja iz družine staršev alkoholikov (Dehn 2010, 1–3). Raziskava o vplivu alkoholizma na otroke je pokazala, da ima starševski alkoholizem dolgotrajen vpliv na vedenjske, čustvene in psihološke prilagoditve otrok (Rotunda in drugi 1995, 95). Otroci staršev alkoholikov, ki so bili izpostavljeni nasilju, ponižani, tepeni in preživeli svoje otroštvo v strahu, hitreje postanejo anksiozni in depresivni, kar se lahko pokaže že v predšolskih letih (Puttler in drugi v Burke in drugi 2006, 7).

5.2.1 Travmatični dogodki

Andreja Pšeničny (v Bajželj 2013, 27) razlaga, da med travmatične dogodke sodijo tudi negativne izkušnje v otroštvu¹⁴, še posebej, če je bilo v družini prisotno nasilje. O travmatičnih izkušnjah govori 17 udeležencev oziroma 34 % otrok, ki so o življenju s staršem alkoholikom pisali na forumu. To so predvsem tisti, ki so bili zaradi alkoholizma v družini žrtve psihičnega in/ali fizičnega nasilja. Oseba "terier" opisuje svoje travme, ki jih občuti še danes: *Vse zgodbe so si podobne in vse travme, ki jih nosimo v sebi, so si slične. Med spanjem te preganja preteklost, nek trenutek ti zbudi tako boleč spomin, da bi znorel od bolečine in nemoči, ker ne moreš več popraviti za nazaj in se rešiti* (Med.Over.Net 2007). Brez dvoma so starši močni vzorniki, ki trajno pustijo vtis na življenju svojih otrok. Če je vsaj eden od staršev odvisen od alkohola, pa je ta vtis še toliko večji in ravno to je razlog, da so otroci alkoholikov opisani kot ogrožena skupina (Seilhamer & Jacob v Gilbert 2008, 738). To jasno pokaže tudi udeleženec na forumu pod vzdevkom "bohorc", ki še ni prebolel travmatičnih dogodkov v svoji družini z očetom alkoholikom: *Gorja je bilo toliko, da ga je bilo po mojem prepričanju preveč za eno življenje ... bili pa smo še otroci, ki smo se želeli zgolj igrati in živeti mirno življenje. Upam samo, da bom lahko nekoč na vse skupaj gledal kot na preboleli del mojega življenja* (Med.Over.Net 2007).

5.2.2 Anksioznost

Pri anksioznosti gre za bolezen, ko se tesnoba pojavi brez utemeljenega razloga ali pa kot pretirana reakcija. Eden izmed socialnih vzrokov za nastanek anksioznosti je tudi družinsko okolje in s tem povezana vzgoja (Jurčević 2011, 4). Mnogo otrok staršev alkoholikov postane zaradi razmer v družini in napačne vzgoje bolešno plašnih (Forward in Buck 2001, 79).

O življenju v strahu in anksioznosti govori 12 otrok staršev alkoholikov, kar ustreza 24 %. Izkušnje so si med seboj izjemno podobne: otroci se sprva bojijo starša alkoholika, predvsem zaradi fizičnega in psihičnega nasilja, nato pa se strah spremeni v anksioznost. Ta je nato prisotna ob najmanjšem dražljaju iz okolice, čeprav razlog zanjo sploh ne obstaja ali pa v bistveno manjši meri, kot ga doživlja oseba. Udeleženka na forumu pod vzdevkom "Sonce"

¹⁴ Travmatični dogodki v družinskem okolju še posebej zaznamujejo otroka, saj mu porušijo občutek varnosti, ki je esencialnega pomena (Bajželj 2013, 27).

opisuje: *Jaz sem kot otrok alkoholika drugačna od drugih, ker sem odraščala brez ljubezni in v strahu. Še danes se bojim, če se kdo razjezi, močno se ustrašim in trznem, ko se zaloputnejo vrata ali se kaj razbije* (Med.Over.Net 2007).

5.2.3 Depresija

Depresija je danes najpogostejša duševna motnja, pri kateri so prisotni telesni, psihološki in socialni znaki. Težko otroštvo (kamor nedvomno spada alkoholizem v družini) je eden izmed dejavnikov, zaradi katerih lahko oseba hitreje razvije depresijo. Med dejavniki, ki sprožijo depresijo, je tudi obremenjenost zaradi neprijetnih dogodkov v okolju, kar lahko povežemo z nasiljem v družini alkoholika (Dernovšek 2005, 3–6). Otroci alkoholikov so že v osnovi dovzetnejši za razvoj depresije, saj svojo osebnost oblikujejo na travmatičnih dogodkih iz otroštva. Ponavadi zaradi prisotnosti psihičnega nasilja postanejo navajeni na komentar »nikoli ne boš dosegel ničesar« ter imajo nizko samospoštovanje. Nekateri raziskovalci trdijo, da je napačen vtis o lastni vrednosti najbolj škodljiv učinek, ki je otroku povzročen s strani starša alkoholika (Rivers v Gilbert 2008, 759).

O težavah z depresijo govori 8 udeležencev na forumu oziroma 16 %. Pri tem je potrebno omeniti, da veliko oseb govori o žalosti, razočaranju, potrnosti, ki so sicer simptomi depresije, vendar celostno take osebe ne moremo takoj označiti za depresivno. Kot depresivni so opredeljeni le tisti otroci staršev alkoholikov, ki so se samoidentificirali točno s to besedo in svojo depresijo tesno povezujejo s starševskim alkoholizmom (lahko so bili depresivni kot otroci ali pa so depresivni kot odrasle osebe). Udeleženka z vzdevkom "Tudi jez nekaj takega" razlaga: *Skupaj s psihologom sva ugotovila, da me je negativizem v mladosti pripeljal do depresije* (Med.Over.Net 2007). Pogosto depresija zaradi alkoholizma v družini nastopi tudi kasneje, v obdobju odraslosti. O tem govori oseba "upanje in vera": *Sem nervozna, živčna, obupana, kmalu se tudi poročim, pa se ne veselim ničesar. Kvečjemu tonem v depresijo. Pretežko breme nosimo* (Med.Over.Net 2007).

5.3 Nagnjenost k odvisnosti otrok staršev alkoholikov

Veliko raziskovalcev zatrjuje, da otroci staršev alkoholikov hitreje postanejo zasvojeni (največkrat z alkoholom, lahko pa podležejo tudi drugim odvisnostim), saj so bili v družini priča takšnemu vedenju, ki ga lahko ponotranjijo. Poseganja po alkoholu in drogah pogosto ne vidijo kot deviantno vedenje, ker so bili vzgajani v odvisnosti.

5.3.1 Otroci alkoholikov postanejo alkoholiki

Raziskave kažejo, da obstaja pri otrocih staršev alkoholikov štirikrat večja verjetnost, da postanejo odvisniki od alkohola, pri zdravniku pa pristanejo tudi zaradi drugih zasvojenosti, kot so prenejedanje, anoreksija ipd. (Dehn 2010, 1). Težko otroštvo v družini z alkoholikom in s tem povezane težave z duševnim zdravjem lahko pripeljejo do tega, da posameznik brez omame ne more živeti.

V mojem primeru je o ponavljanju vzorca, kjer otroci staršev alkoholikov sami postanejo alkoholiki, govorilo 6 udeležencev na forumu ali 12 %. To lahko povežemo z nasiljem in duševnim zdravjem. V družini z alkoholikom je (kot rečeno) pogosteje prisotno nasilje, kar lahko vodi do težav z duševnim zdravjem pri otrocih, ki so priča in/ali žrtve tega nasilja. Duševne težave posameznika hitreje vodijo v odvisnost in vzorec se ponovi. To je razvidno tudi v naslednji izjavi: *Nesrečni splet okoliščin je pripeljal do tega, da brez pijanosti več ne morem zdržati. Nesrečne okoliščine, ki so me pripeljale do tega, so: oče je bil vedno pijan in je skoraj vsak dan preganjal mater* (oseba pod vzdevkom "anonimen 2" na Med.Over.Net 2007). Dve udeleženki (4 %) na forumu govorita tudi o drugi odvisnosti – anoreksiji, ki jo prepoznata kot neposredno posledico življenja z alkoholikom.

6 DISKUSIJA

Alkoholizem lahko zelo različno vpliva na zasvojenega posameznika¹⁵ in na njegovo družino: za domače okolje otrok staršev alkoholikov so najbolj značilni zakonski prepiri, prepiri med starši in otroci ter zloraba otrok (Rotunda in drugi 1995, 95). Tudi eksperimentalne raziskave kažejo, da alkohol povzroča napadalno vedenje, uživanje alkohola pa je neposredno povezano z nasiljem (Kachadourian in drugi 2012, 414).

Glede na številne in nazorne zgodbe otrok staršev alkoholikov bi lahko rekli, da je nasilje v veliko primerih del alkoholizma. Otrok, ki je žrtev psihičnega in/ali fizičnega nasilja v družini, nedvomno trpi, kar pogosteje vodi v razvoj težav z duševnim zdravjem. Z analizo vsebine kvalitativnih podatkov na spletnem forumu ugotavljam sledeče glavne posledice otrok staršev alkoholikov v času odraščanja:

- 40 % otrok staršev alkoholikov je trpelo zaradi nasilja v družini.
- 30 % otrok staršev alkoholikov je trpelo zaradi psihičnega nasilja v družini.
- 32 % otrok staršev alkoholikov je trpelo zaradi fizičnega nasilja v družini.
- 34 % otrok staršev alkoholikov je trpelo zaradi travmatičnih dogodkov v družini.
- 24 % otrok staršev alkoholikov je bilo anksioznih.
- 16 % otrok staršev alkoholikov je bilo depresivnih.
- 12 % otrok staršev alkoholikov je zapadlo v alkoholizem.

Pri tem je smiselno omeniti še nekatere ugotovitve:

- 12 % otrok staršev alkoholikov ne tolerira alkohola in z alkoholom zasvojenih ljudi.
- 8 % otrok staršev alkoholikov je zamerilo svoji materi, da jih ni "rešila" pred očetom alkoholikom.
- 8 % hčerk staršev alkoholikov ima partnerja alkoholika.

¹⁵ Vpliv alkohola na posameznika zelo dobro opiše Ramovš (1981, 61), ko pravi:

V pijanosti se ljudje zelo različno obnašajo: nekateri so veseli, prepevajo in se šaliyo, drugi so jezni, nasršeni, razburljivi in celo nasilni, nekateri molčijo, se zapirajo in nekaj tuhtajo, drugi so družabni, govorijo in navezujejo stike z vsakim; nekaterim se zdi, da se napijejo zato, da kar "načrtno" v takem stanju napravijo kakšno težko dejanje, zločin ali samomor, drugi pa so v pijanosti dobričine ter bi najraje gostili ves svet in si sami privoščili vse užitke, pa četudi zapravijo vse. Pijanost do neke mere pokaže, kakšen je človekov značaj in kaj ga v notranjosti muči. To ugotovitev je poznal stari rimski pregovor: In vino veritas – V vinu je resnica.

Ugotavljam, da otroci staršev alkoholikov govorijo o žalostnem in skrbi polnem otroštvu, ki je velikokrat močno zaznamovano tudi z nasiljem. Slednje se mi zdi največji razlog za vse nadaljnje posledice, ki jih otroci občutijo v družini z alkoholikom. Alkoholizem predstavlja nekakšen povod za nasilje, to nasilje pa potem v veliki meri negativno vpliva na družinske člane in odraščajoče otroke. Starš alkoholik (z nasiljem) vpliva predvsem na vzgojo otrok¹⁶ – govorimo o vedenjskih motnjah, prestopništvu, težavah z duševnim zdravjem in različnih odvisnosti, ki se pojavljajo pri otrocih staršev alkoholikov (Može 2002, 50–51). Pri tem ni težko razbrati, da so alkoholiki v družini skoraj v večini moški, ki so nasilni nad svojo partnerko in otroci (tudi če otroci niso žrtve nasilja, so nemalokrat priča nasilju med staršema). Na vprašanje, zakaj je z alkoholizmom tako močno povezano tudi nasilno vedenje, Kachadourian in drugi (2012, 414) odgovarjajo, da so v primerjavi s posamezniki, ki niso pod vplivom alkohola, alkoholizirani ljudje manj osredotočeni na možne negativne posledice agresivnih dejanj, zaradi česar je pojav nasilja bolj verjeten. Vsako nasilno dejanje v družini predstavlja za otroka nekakšen travmatični dogodek, ki hitreje vodi do anksioznosti, depresije in odvisnosti; pojav težav z duševnim zdravjem nasploh je zato bolj verjeten.

Če posplošimo, lahko ugotovimo, da je alkoholizem velik družbeni problem. Družina z enim članom, ki je alkoholik, postane disfunkcionalna: družinski člani ne opravljajo svoje običajne naloge, komunikacija v družini je neuspešna, pogosto začne prevladovati neprimerno vedenje, pojavijo se spremembe v vlogah družinskih članov ter velik prepad v razumevanju med družinskimi člani (Gudžinskienė in Gedminienė 2011, 169).

¹⁶ Otroci so zaradi neustreznega vedenja v družini alkoholika preveč zmedeni in brez ustreznega zgleda. V tem primeru imajo dve možnosti: poistovetenje s starši, kar pomeni, da tudi sami postanejo alkoholiki, ali nepoistovetenje s starši oziroma neupoštevanje odnosa podrejenosti in odvisnosti med starši in otroci. Obe možnosti sta za otroka slabi: prva vodi v nastanek hude odvisnosti, druga pa v nevrotično osebnost (Razboršek in Krištof 1988, 39–40).

7 SKLEP

Alkoholizem je tako družinski kot družbeni problem. Otroci staršev alkoholikov so velikokrat priča in žrtve psihičnega ter fizičnega nasilja, kar lahko pripelje do težav z duševnim zdravjem, kot so različne travme, anksioznost in depresija. Ti otroci so dokazano bolj nagnjeni k različnim odvisnostim, največkrat k odvisnosti od alkohola. Nekateri otroci alkoholikov ne tolerirajo alkohola in z njim zasvojenih ljudi. Svoji materi lahko zamerijo, da jih ni odpeljala stran od očeta alkoholika, določene hčere alkoholikov pa si v odraslem obdobju tudi same najdejo partnerja alkoholika. Seveda obstajajo izjeme, ko starševski alkoholizem otroke na videz sploh ne prizadene. Gre za otroke, ki v družini prevzamejo t. i. vlogo "družinskega junaka", vendar je takih zgodb bolj malo – alkoholizem kot nekakšno pozitivno izkušnjo opisujeta zgolj dve udeleženci (4 %) na forumu¹⁷.

Potrdila sem obe svoji hipotezi. V številnih družinah z alkoholikom so prisotne različne oblike nasilja in alkoholizem v družini negativno vpliva na otroke in njihovo odraščanje (otroci trpijo zaradi travmatičnih dogodkov in hitreje postanejo anksiozni ter depresivni). S tem ugotavljam, da so moje ugotovitve v večini skladne tudi s strokovno literaturo in izsledki drugih raziskav, res pa je, da v svoji analizi nisem naletela na otroke alkoholikov, ki bi bili prestopniki z vedenjskimi težavami. K temu najverjetneje prispeva dejstvo, da pri raziskavi ni šlo za naključno izbran vzorec, ampak sem analizirala posameznike, ki so se prostovoljno odločili deliti izkušnjo o življenju z alkoholikom na spletnem forumu.

Namen naloge je predvsem opozoriti na problematiko alkoholizma samega in vzgajanja otrok v družini z alkoholikom. Poudarjam, da je toleranca slovenske družbe do alkohola prevelika ter je na tem področju nujen preobrat družbeno – kulturnih vidikov pitja alkoholnih pijač. Te otroke je potrebno ustrezno zaščititi, saj alkoholizem ni zgolj problem zasebne sfere, temveč celotne družbe in ravno družba je tista, ki lahko pri tem naredi največje premike. Tukaj naj omenim odlične iztočnice za reševanje problematike alkoholizma v Sloveniji, ki jih ponujajo Bajt in drugi v svoji raziskavi. Pravijo, da je bistvenega pomena ozaveščanje in izobraževanje ljudi o tem, kakšne so lahko posledice alkoholizma. Poleg tega predlagajo: vožnja pod

¹⁷ Oseba pod vzdevkom "bbbbbb" pravi: *Meni je to v življenju koristilo. Ni bilo prijetno, sem pa iz tega vse pozitivno ven povlekla. Pridno študirala, zraven vedno tudi delala, tako sem pridobila izkušnje z ljudmi, od katerih sem se tudi učila in pobirala vzorce drugje, ne doma (Med.Over.Net 2007).*

vplivom alkohola naj bo strožje kaznovana, dostopnost do alkohola bolj omejena, oglaševanje alkoholnih pijač mora biti prepovedano in alkoholna industrija odgovornejša. Zdravljenje alkoholikov mora biti vsem dostopno in učinkovito, brez stigmatizacije, država pa mora podpreti nevladne organizacije, ki posledice alkoholizma rešujejo. S tem se uvede celostna alkoholna politika, ki sčasoma poskrbi, da se problem alkoholizma zmanjša (Bajt in drugi 2013, 89–90).

Negativen vpliv alkoholizma je torej znan, posledice raziskane, možne rešitve pa jasno opredeljene. Odgovornost družbe je, da ukrepa. Verjetno bi se potem manj družinskih zgodb končalo z naslednjimi besedami: *Zdaj nimamo stikov. Nočem jih. Ljudje ne razumejo, češ, saj so tvoji starši. Hja, pa kaj še. Moji mučitelji, moji klavci*” (hči staršev alkoholikov pod vzdevkom ”za upanje in vera” na Med.Over.Net 2007).

8 LITERATURA

1. Ackerman, Robert J. 1989. *Perfect Daughters: Adult Daughters of Alcoholics*. Florida: Health Communications.
2. Bajt, Maja, Tadeja Hočevar, Helena Jeriček Klanšček, Barbara Lovrečič, Sandra Radoš Krnel, Alenka Tančič Grum, ur. Maja Zorko, Tadeja Hočevar, Alenka Tančič Grum, Vesna Kerstin Petrič, Sandra Radoš Krnel, Mercedes Lovrečič in Barbara Lovrečič. 2013. *Alkohol v Sloveniji: trendi v načinu pitja, zdravstvene posledice škodljivega pitja, mnenja akterjev in predlogi ukrepov za učinkovitejšo alkoholno politiko*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
3. Bajželj, Jana. 2013. Travmatične posledice. *Zdravje* 404 (35): 26–28.
4. Burke, Sharon, Virginia Schmied in Melissa Montrose. 2006. *Parental alcohol misuse and the impact on children*. Ashfield, New South Wales: Centre for Parenting & Research.
5. Copello, Alex, Lorna Templeton in Jane Powell. 2010. The impact of addiction on the family: Estimates of prevalence and costs. *Drugs: education, prevention and policy* 17 (S1): 63–74.
6. Dehn, Julia. 2010. Paternal Alcoholism: Consequences for Female Children. *Forum on Public Policy Online* 2010 (1).
7. Dernovšek, Mojca Zvezdana. 2005. *Prepoznajmo in premagajmo depresijo: priročnik za depresivne osebe in njihove svojce*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
8. Filipčič, Katja in Ingrid Klemenčič. 2011. *Obravnavanja nasilja v družini*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
9. Forward, Susan in Craig Buck. 2001. *Strupeni starši: rešite se boleče zapuščine staršev in zaživite svoje življenje*. Ljubljana: Tangram.

10. Geringer Woititz, Janet. 2002. *Children of Alcoholics*. Dostopno prek: <http://www.thisisawar.com/AddictionAlcoholChild.htm> (22. junij 2014).
11. Gilbert, Robert E. 2008. Ronald Reagan's Presidency: The Impact of an Alcoholic Parent. *Political Psychology* 29 (5): 737–765.
12. Gudžinskienė, Vida in Rasa Gedminienė. 2011. Understanding of Alcoholism as Family Disease. *Social Education / Socialinis Ugdyimas* 14 (25): 163–172.
13. Jagodic, Marija Viktorija. 2008. *Alkoholizem v družini*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Jurčević, Alen. 2011. Strah ali anksioznost - kje je meja? *V skrbi za vaše zdravje* 25: 4–5.
15. Kachadourian, Lorig K., Gregory G. Homish, Brian M. Quigley in Kenneth E. Leonard. 2012. Alcohol Expectancies, Alcohol Use, and Hostility as Longitudinal Predictors of Alcohol-Related Aggression. *Psychology of Addictive Behaviours* 26 (3): 414–422.
16. Kenneth E., Leonard. 2005. Alcohol and intimate partner violence: when can we say that heavy drinking is a contributing cause of violence? *Addiction* 100 (4): 422–425.
17. Kovše, Katja in Petra Nadrag. 2008. *Poraba alkohola in kazalci škodljive rabe alkohola*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
18. Leskošek, Vesna, Mojca Urek in Darja Zaviršek. 2010. *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo.
19. Med.Over.Net. 2000. *Informacije in pravila*. Dostopno prek: http://med.over.net/clanek/informacije_in_pravila/#.U3h9zV5D5g0 (5. maj 2014).
20. --- 2007. *Forum – Otroci alkoholikov*. Dostopno prek: <http://med.over.net/forum5/read.php?261,4215281> (20. maj 2014).

21. Meglič, Pavla. 2011. *Moje življenje brez mene: alkoholizem in sram*. Diplomsko delo. Koper: Fakulteta za humanistične študije.
22. Može, Aleksander. 2002. *Odvisnost od alkohola: razvoj in zdravljenje*. Idrija: Bogataj.
23. Perko, Andrej. 2011. *Otroci alkoholikov in tiranov*. Kamnik: Zavod Mitikas.
24. Pingree, S. Lisa. 1999. *Adult Children of Alcoholics and perfectionism: is there a correlation?* Menomonie: The University of Wisconsin–Stout.
25. Praček, Aleksandra. 1991. *Sociološki pogledi na alkoholizem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Pšeničny, Andreja. 2006. Recipročni model izgorelosti (RMI): prikaz povezave med interpersonalnimi in intrapersonalnimi dejavniki. *Psihološka obzorja* 15 (3): 19–36.
27. Raitasalo, Kirsimarja, Marja Holmila in Pia Mäkel. 2011. Drinking in the presence of underage children: Attitudes and behaviour. *Addiction Research & Theory* 19 (5): 394–401.
28. Ramovš, Jože. 1981. *Alkoholno omamljen. [1], Ječa alkoholizma v družini in pot iz nje*. Celje: Mohorjeva družba.
29. Razboršek, Vincenc in Mitja Krištof. 1988. *Kaj vem o alkoholizmu in drugih zasvojenostih*. Ljubljana: delavna enotnost.
30. Roblek, Vasja. 2009. Primer izpeljave analize besedila v kvalitativni raziskavi. *Management* 4 (1): 53–69.
31. Rotunda, Robert J., David G. Scherer in Pamela S. Imm. 1995. Family Systems and Alcohol Misuse: Research on the Effects of Alcoholism on Family Functioning and Effective Family Interventions. *Professional Psychology: Research and Practice* 26 (1): 95–104.
32. Škrila Čuš, Darja. 2005. Alkohol, agresija in nasilje. *Zdravniški vestnik: glasilo Slovenskega zdravniškega društva* 74 (9): 535–537.

33. Thomas, Deepa Shaji. 2012. Children of Alcoholic fathers: An Explorative Survey. *GSTF International Journal on Bioinformatics & Biotechnology* 2 (1): 64–68.
34. Turk, Jasmina. 2010. *Nosečnost in zdrava prehrana – analiza pogovorov na spletnih forumih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Vidmar, Luka. 2002. *Družbeni in kulturni vidiki pitja alkoholnih pijač*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Wilson, Thomas M. 2006. *Drinking cultures: alcohol and identity*. New York: Berg.
37. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)*. Ur. l. RS 16/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (24. junij 2014).
38. Ziherl, Slavko. 1989. *Kako se upremo alkoholu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
39. Židanik, Miloš, Samo Pastirk in Daniela Mrzlekar-Svetel. 2007. Socialne predstave o alkoholikih. *Zdrav Vestn* 76: 11–17.